
ВІДКРИТИЙ ЛИСТ РЕДКОЛЕГІЇ ЖУРНАЛУ «АРХЕОЛОГІЯ» ДО МАС-МЕДІА

Вельмишановні панове журналісти!

Радіо, телебачення, журнали, газети, інтернет сучасної України повняються різноманітними фантазіями про далеке минуле українців. Не стали винятком навіть такі серйозні мас-медіа як газета Верховної Ради «Голос України» та Перший національний радіоканал України. Уже тривалий час щонеділі, о 8.30 ранку, на останньому транслюється передача «З глибини тисячоліть», автором якої є професор Валерій Бебик.

Редакційна колегія журналу змушена реагувати на численні звернення громадян і дати фахову оцінку фантастичним «концепціям» згаданого професора політології. «Історичні пасажі В. Бебика просто неймовірні та через це непідвладні науковому аналізу (див.: Отрошенко 2007). Висловлювані ним у радіоефірі «теорії» — на зразок «скіфо-трипільської цивілізації», «українського еллінізму, блідим відображенням якого є антична культура», «українського походження Христа, Будди і Чингіз-хана», «татаро-монгольської української держави» — то прояв найгіршого сорту наївного історичного примітивізму та дилетантства, якому підходить прислів'я «на городі бузина, а в Києві дядько» (а бузини у нас вистачає, але то інша тема!). Чимало подібних неадекватних «відкриттів» цього «вченого» (до речі, інженера за освітою, кандидата філософських наук і доктора політичних наук, проректора університету «Україна», радника президента) пов'язано з топонімікою України. Приміром, він переконаний, що столицю Лівії м. Триполі так назвали трипільські емігранти з України, єгипетські копти походять з України, бо тут є с. Коптилове, римський імператор Сулла — виходець із Посулля, засновники Риму Ромул і Рем — із м. Ромни на Сумщині, з Сумщини ж походять легендарні шумери або сумери, а перший фараон Єгипту Менес — з райцентру Мена на Чернігівщині, як і його землячка знаменита «фараонесса» Нефертіті?! В одній з останніх недільних радіопередач В. Бебик вразив слухачів тим, що м. Мілет в Малій Азії — один із найактивніших пунктів грець-

кої колонізації Північного Надчорномор'я — заснували вихідці з Мелітополя. Лукавий «політолог» не переймається тим, що Мелітополь став містом і отримав назву 1842 р., себто в новітні часи, а місто греків-ахейців Мілет відоме від XIV ст. до н. е.

Фантастичні оповідки В. Бебика — по суті, профанація науки, вони дискредитують не тільки державне радіо, але й усю країну. Висловлювання подібних дурниць на будь-якому суспільному рівні, а тим паче по національному радіо, м'яко кажучи, дивує та викликає саркастичну посмішку у вітчизняних істориків. А за кордоном це може бути оцінено як свідчення недорозвиненості історичної свідомості, невігластва «диких» українців, щоправда, там є «власні бебики».

Професор В. Бебик не єдиний міфотворець у галузі первісної історії. Столичні видання, радіо та телебачення повняються сенсаційними «відкриттями» на зразок: райдуга означає «дуга бога Ра», що свідчить про тісні зв'язки слов'янства з єгиптянами; Троя розміщувалася на березі Дніпра навпроти Києва, адже від того легендарного міста й походить назва мікрорайону Троєщина; Дарниця — це земля, подарована скіфо-українцям персидським царем Дарієм за стійкість, проявлену під час війни 514 р. до н. е.

Подібна політизована маячня розквітла в наш час не лише в Україні, а й на всьому пострадянському просторі. Наприклад, російська дослідниця Н.Р. Гусева з патріотичних міркувань виводить індоевропейські народи з Архангельщини. Адже найдавніші індоевропейці, зокрема давні арії Індії та Ірану, за їхніми священними текстами — «Ригведою» та «Авестою», були блондинами, а на берегах Білого моря за збігом причин так багато блакитнооких блондинів! До речі, легендарний галюциногенний напій аріїв соому (хаому) Н.Р. Гусева називає молочним самогоном, який, на її думку, був давніший за плодово-овочеве питво трипільських племен Надчорномор'я (Гусева 1996, с. 27). Не вдаючись у дискусію «про пріоритети арійського самогону над трипільським», сам факт яких не має жодних доказів,

окрім сміливої декларації авторки, зазначимо, що фантастичні погляди згаданих міфотворців історії аргументовані на рівні процесу самогоноваріння загадкових аріїв Архангельщини та трипільців України.

Небувалий сплеск історичної міфотворчості в наш час має конкретні причини. Розвал Радянського Союзу супроводжувався розчаруванням його громадян в усталених концепціях, а також в офіційній науці, яка їх продукувала, але передбачити крах супердержави не змогла. Тотальна недовіра аж до масового відторгнення наукових постулатів радянської епохи збіглася з пробудженням інтересу до історичного минулого як потенційної можливості прогнозування непевного майбутнього. Тотальна недовіра до радянських істориків і археологів, зростаючий суспільний голод на історичну інформацію почали задовольняти не «дискредитовані» роботою в радянських університетах та Академії наук УРСР науковці, а політизовані аматори й оперативні міфотворці-заробітчани, попросту кажучи — профани. Їхні яскраві, не обтяжені аргументацією «теорії» вигідно вирізнялися на тлі надто сухих і складних для сприйняття пересічним громадянином міркувань академічних вчених.

У переломні етапи історії люди схильні відмовлятися від застарілих ідеологічних концепцій на користь нових, які більше відповідають історичним реаліям. Однак поява останніх, як правило, супроводжується значною кількістю, так би мовити, «інтелектуального браку»: релігійних ересей, квазіідеологій, псевдонаукових концепцій, які буває важко відрізнити від неоязичницьких релігійних текстів. Адже вони часто спираються не на факти чи закони логіки, а на принцип віри, а їхні прибічники утворюють своєрідні секти. Типовим прикладом такої продукції є нещодавно «відкриті» скрижалі з заповітом княгині Ольги, які без жодної наукової експертизи рекламують не тільки в інтернеті, але й на державному телебаченні та радіо. А навіщо та експертиза, що можуть вчені? Тільки що й «приховувати» інформацію від громадян, адже вони — породження іншої доби, радянської, до якої немає довіри.

Автори таких новітніх псевдонаукових фантазій на теми далекого минулого, як правило, політично заангажовані, ультрапатріотично — насправді псевдопатріотично — налаштовані аматори найгіршого гатунку, які не тільки не освоїли ази науки історії, але й абсолютно нетерпимі до критики своїх побудов і всіх незгодних. У підсумку псевдонаукові, ультрапа-

тріотичні «концепції» походження росіян, казахів, туркменів, українців та інших колишніх народів СРСР заповнили пострадянський простір. Ці сміливі, але абсолютно відірвані від археологічних реалій і тенденційні марення надто недолугі, аби на них звертали увагу професійні науковці.

Одна з причин тотальної міфологізації далекого минулого України полягає в катастрофічній нестачі кваліфікованих фахівців у галузі первісної історії та археології. Три сотні археологів на 47 млн українців, її територію та протяжність історії (десь 1 млн років) — їх надто мало, щоб задовольнити цікавість суспільства до далекого минулого. Дефіцит археологів, здатних популярно та переконливо донести історичну правду до широкої громадськості, створив умови для задоволення зростаючого попиту українців фантазіями навіть не аматорів — серед таких є знавці, а просто шарлатанами. Нестача фахівців у будь-якій царині науки призводить до здичавіння громадян в цій галузі знань. Саме такий стан спостерігається в уявленнях українського народу про своє далеке минуле. Перемогти цю небезпечну для українського суспільства тяжку соціальну хворобу можна, лише суттєво збільшивши чисельність верстви археологів. Саме цим уже 12-й рік переймається створена співробітниками Інституту археології НАНУ в Києво-Могилянській академії магістерська програма з археології, випускники якої поповнюють щороку ряди активно діючих археологів України. Скорочення набору студентів на програму на третину (з 15 до 10) свідчить про повне ігнорування Міністерством освіти кричущих проблем української археології, яка фізично не в змозі протистояти навалі «чорних археологів» і всіляких міфотворців.

Особливо сміливі в етнологічних побудовах прибічники трипільських витоків українців і всього «прогресивного» людства. Із затвердженого Міністерством освіти України навчального посібника для студентів педагогічних закладів «Історія педагогічної думки і освіти в Україні» (Київ 1993, автори проф. О.О. Любар і Д.Т. Федоренко) дізнаємося (стор. 29), що відома з давньоарійських текстів хаома ніякий не російсько-арійський молочний самогон, як стверджувала Н. Гусева, а предковічне українсько-трипільське питво, бо від нього походить українське ім'я Хома. На стор. 22 читаємо: «*Праукраїнці-трипільці стали родоначальниками... славнозвісних борців українських, вельми вітамінізованої трави, яка... і досі не знайшла собі альтернативи*». Як вдавалося трипільцям

зварити борщ без картоплі, помідорів, буряка, моркви, цибулі, часнику, квасолі, перцю та навіть без капусти, про які вони навіть не підозрювали, ще одна таємниця Трипільля, відповідь на яку знає тільки професор О.О. Любар із Криворізького педінституту.

Згадані автори докладно аналізують «*новий підхід до постановки навчання і виховання підростаючого покоління населення праукраїнців трипільської культури*», хоча «*не знайдено жодного підручника чи посібника для шкіл праукраїнців, як відсутні навчальні плани і програми, бо всі вони, як і численні унікальні духовні книги епохи неоліту, знищені вогнем, мечем і водою під час і враз після хрещення Київської Русі в 988 р.*». Та попри це авторам відомо, що «*система виховання і освіти населення праукраїнців уже в IV—III тисячоліттях до Різдва Христового була найбільш прогресивною у порівнянні з будь-якими цивілізаціями тогочасного світу*» (Любар, Федоренко 1993, с. 23—25). Може й так, чого не скажеш про сучасну освіту в Україні, якщо такі посібники Міністерство освіти рекомендує нашим студентам.

Романтично-фантастична трипільська версія походження українців розквітла за роки незалежності в середовищі патріотично налаштованих аматорів. Попри несприйняття фахівцями цього квазінаукового покруча та його неодноразову критику різними дослідниками, зокрема й на сторінках нашого журналу (див.: Залізник 2004), цей відверто фантастичний міф має досить широке коло прихильників серед свідомих українців. Кількість літературних фантазій на цю тему не піддається обліку та утворює окремий псевдонауковий жанр так зв. україністики, що вже отримав назву «трипология». Одним із його наріжних каменів є непохитний автохтонізм трипологів. Схоже, вони й не підозрюють, що своїм корінням він сягає гірших традицій радянської археології. На противагу «космополітичним міграціоністам» відстоювання місцевого коріння стародавніх культур і народів в СРСР мало патріотичний підтекст, який нерідко виливався у твердження на зразок «*радянський неандерталець найпрогресивніший у світі*» або, як прозвучало з трибуни наукової сесії відділення історії та філософії АН СРСР 1952 р., «*російський кийк-кобинець простягнув руку дружби китайському синантропу, і вони об'єдналися проти імперіалістичного неандертальця*» (Брайчевський 2002, с. 177).

Сучасні трипологи категорично заперечують давно очевидне для фахівців балкано-дунайське коріння трипільської культури. Цій непатріотичній, на їхню думку, позиції за-

проданців-міграціоністів вони протиставляють школу патріотичних автохтоністів. Останні нібито не тільки не визнають загальновідомі балкано-дунайські генетичні зв'язки Трипільля, але й вважають Україну батьківщиною рільництва та скотарства, а Трипільля — давньоукраїнською державою, матір'ю усіх цивілізацій. Не володіючи жодними науковими джерелами з трипільської проблематики, трипологи для зміцнення своєї позиції зараховують до автохтоністів таких авторитетних вчених минулого як М. Грушевського, М. Біляшівського, В. Щербаківського, В. Даниленка, О. Кандибу-Ольжича, В. Петрова та ін. знаних українських дослідників. Мусимо розчарувати «патріотів» — згадані вчені не тільки не вважали трипільців українцями, а Трипільля — автохтонним в Україні, але й бачили його витoki у Подунав'ї, на Балканах і в Малій Азії.

Зокрема, М. Грушевський вбачав аналогії щойно дослідженим В. Хвойкою під Трипільям матеріалам далеко на південь від України «в знахідках середньодунайських країв», у Фесалії та «в пам'ятках старої егейської культури передмікенських часів». Ці паралелі, на думку історика, «*роблять досить мало правдоподібною гіпотезу самотійності* (Трипільля — Ред.) *і більш кажуть сподіватися розв'язання справи від дальших азійських нахідок*» (Грушевський 1913, с. 45—46).

М. Біляшівський відзначав у трипільській культурі східні впливи та вважав, що вона проникла з півдня — з Фінікії чи Єгипту (Біляшевський 1899, с. 8).

В. Щербаківський писав: «*Трипільці — це круглоголової передньоазійського типу (яфетити), які принесли цілу цю хліборобську культуру з Передньої Азії*» (Щербаківський 1941, с. 39).

В. Петров був учнем В. Щербаківського і як його наступник вважав, що «*Трипільці належать до так званого передньоазійського антропологічного типу. Вони є представниками арменійного (баскоїдного) типу... Проф. В. Щербаківський мав цілковиту рацію, вказуючи на спорідненість між трипільцями і хетитами Малої Азії. Для хетитів властиве також скошене чоло, вигнутий вірлячий ніс, продовгасте, витягнене обличчя, як і для трипільців... За своїм антропологічним типом українці не є трипільці. Як в мовному відношенні український народ говорить однією з індоєвропейських мов, а не однією з передіндоєвропейських, яфетичною або що, так і антропологічно український народ не може бути ототожнений з народами, що справді є прямими нащадками неолітичної людності Європи*» (Петров 1992, с. 22, 24). Або: «*Теперішня*

українська людність не належить до неолітичного «арменійського» расового типу, репрезентовано-го в третьому тисячолітті до Різдва Христового на території України трипільською людністю, як і мова українська ґрунтовно відрізняється від яфетичних мов Кавказу та Малої Азії, не маючи з ними нічого спільного» (Петров 1992, с. 109).

О. Кандиба-Ольжич також не вважав Трипільля автохтонним на українських землях: «Культура мальованої кераміки... була одним із форпостів могутньої цивілізації Близького Сходу» (Кандиба-Ольжич 1937, с. 9).

В. Даниленко серед культур розписної кераміки Європи, до яких належить і Трипільля, виділяв лінію розвитку, яку «в силу очевидного родства с юго-западноанатолійської культурой, естествоенне всего связывать с проникшей из Восточного Средиземноморья в Южную Европу ветвью архаичного семито-хамитского массива» (Даниленко 1974, с. 142).

Отже, розмови про знаних дослідників — «глашатаїв справжньої правди», які нібито масово дотримувалися автохтоністських поглядів на походження Трипільля, то чистої води вигадки. Їхніх праць нинішні «знавці історії» просто не читали, що більше — вони й недоступні їхньому хворому на автохтонізм мозку. В їхній свідомості не вкладається, що сам М. Грушевський стояв біля витоків «непатріотичної» міграційної версії походження трипільців з Подунав'я, Балкан і Малої Азії, а В. Даниленко виводив балкано-дунайський неоліт і культури розписної кераміки Європи зі Східного Середземномор'я.

Давно на слуху скандально відома концепція священної трипільської Аратти народного академіка Ю. Шилова — придумали й такого академіка, аби паплюжити «ненародних». «Включивши екстрасенсоріку та ясновидіння» — того виявляється досить, народний академік дійшов висновку, що трипільська Аратта була не тільки матір'ю всіх стародавніх цивілізацій (Шумер, Єгипет, Китай, Майя тощо), але й Російської імперії (Шилов 2003, с. 3). Оскільки остання нібито є прямим нащадком Трипільля і хранителем трипільських традицій, Ю. Шилов закликає рятувати Російську імперію спільними зусиллями росіян, українців, білорусів (Шилов 2000, с. 75, 92, 105). Не коментуючи однаково абсурдні та бездоказові марення «спасителя людства» (так Ю. Шилов себе називає), зазначимо, що ця шовіністична маячня зібрала під свої прапори значну частину свідомого українства від замріяних романтиків до деяких знаних політиків і народних депутатів. Народний академік, як відомий шуролов із середньовічної казки, на-

граючи на сопілочці солодкі трипільські мелодії, завів багатьох громадян у драговину нового імперського псевдоісторичного міфу, що кличе українців до чергового єднання в Російській імперії для подальшого протистояння «нецивілізованому світу».

Дивує не політична гнучкість «православного академіка оригінальних ідей», а діалектична терпимість деяких українських патріотів, зокрема й кількох нардепів, які морально та матеріально підтримують цю одіозну фігуру, яка за українські гроші не тільки дискредитує українську науку, але й наполегливо бореться проти незалежності України.

Можна почути, що трипільський міф піднесе престиж Української держави в очах сусідів і згуртує українців. Однак світова історія рясніє численними прикладами фатальних наслідків міфологізації національної історії, коли всіма неправдами й брутальним насиллям над історичними фактами політики намагалися звеличити свою країну за допомогою її псевдоісторії, яка не має нічого спільного з реальною. Адольф Гітлер спробував причепити до німецької історії яскравий арійський сюжет, який насправді мав місце в далекому минулому Індії, але не має жодного стосунку до Німеччини. Що з цього вийшло — добре відомо. Дискредитованою стала не тільки німецька наука, але й уся Німеччина та навіть ні в чому не винні давньоіндійські арії, до проблеми яких вчені сучасної Європи й понині не наважуються підступитися.

Інший приклад. Ультрапатріотичні румуни також розпочинають свою історію від культури Кукутені-Трипільля або, щонайпізніше, від заснування Риму, стверджуючи, що не румунська мова походить від латини, а навпаки. Чи вивищила ця абсурдна фантазія румунську націю над сусідами? Питання риторичне.

Зважмо на помилки сусідів і не спішімо за їхніми сутужними спробами притягти Трипільля за вухо до етнічної історії українців. Розумні люди вчать на помилках сусідів (і своїх), а нерозумні — на граблях. Патріотизм українського вченого полягає в максимальному наближенні до історичної правди. Всі спроби прикрасити історію свого народу, навіть з найкращих патріотичних міркувань, як показує світовий досвід, мають зворотний ефект. Врешті-решт історична неправда стає очевидною, що болісно б'є по престижу країни. І трипільсько-український міф не підносить Україну, як сподіваються його прихильники, а навпаки, принижує її в очах сусідів, а заодно дискредитує нашу науку та робить нашу країну посміховиськом в очах

цивілізованої Європи. Звичайно, вчені Європи орієнтуються на наукові праці та не беруть до уваги ті вигадки, але ж вони так само не причетні до вищих ешелонів влади.

Замішана на постколоніальному комплексі меншовартості, щирому патріотизмі, примітивному аматорстві та недовірі до професійної науки, трипільська версія україногенези — типовий приклад псевдонаукової міфотворчості. Користь від неї Україні сумнівна, а шкода очевидна. Вона не тільки не наближає нас до істини, а навпаки, заводить на далекі від історичних реалій манівці. Крім того, в непростий для України час дезорієнтується та вводиться в оману громадськість, дискредитується українська історична наука в ідеологічній боротьбі за місце України в сучасному світі. Сповідуючи і декларуючи ці абсурдні фантазії, ми зводимо себе до стану дикості, до тих часів, коли панувала тільки віра, а наука навіть не народилася.

Від українських науковців можна чути, що дискутувати з прибічниками фантазій Ю. Шилова чи В. Бебика немає сенсу, бо те поза межами науки. Однак ігнорувати цю проблему теж небезпечно. Не отримавши належної фахової оцінки дикі фантазії аматорів на історичні теми

мають небезпечну тенденцію поширюватися в суспільстві, потрапляти на сторінки не лише «жовтої» преси та сумнівних радіо- й телепередач, але й підручників, а через них — викривлювати історичну свідомість наступних поколінь.

З огляду на сказане, викликає подив легковажність наших журналістів, які надають ефір усім бажаючим лжезнавцям історії. Давно пора припинити отруювати історичну свідомість громадян хворобливими мареннями псевдопатріотів, які видають себе за єдино справжніх знавців археології та первісної історії. Їх анекдотичні «концепції» не підносять Україну у світовому товаристві, а роблять з неї посміховисько в його очах.

Неповторна й драматична історія України не потребує прикрашання. Патріотизм українського вченого полягає в максимальному наближенні до істини, і викривлення історичних реалій не може бути виправдане жодними патріотичними сентиментами. Ми володіємо реальною давньою й унікальною культурою, яка є складовою європейського культурного надбання і не потребує будь-яких домислів. Не долучайтеся ж, шановні журналісти і співвітчизники, до її спотворення та профанації.

Біляшевський Н.Ф. Раскопки у м. Триполья, Киевск. у. // Археологическая летопись Южной России. — 1899. — 1. — С. 8—9.

Брайчевський М.Ю. Кримська сесія 1952 // Ruthenica. — 2002. — 1. — С. 175—184.

Грушевський М.С. Історія України-Руси. — Львів, 1913. — Т. I.

Гусева Н. Арктическая родина в Ведах // Древность: Арьи. Славяне. — М., 1996 — С. 8—31.

Даниленко В.Н. Энеолит Украины. — К., 1974.

Залзняк Л. Трипілья очима науковців і політиків // Археологія. — 2004. — № 3. — С. 95—103.

Кандиба-Ольжич О. Шипенці. — Прага, 1937 (перевидано: Чернівці, 2004).

Любар О.О., Федоренко Д.Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні. — К., 1993.

Отрощечко В. Справжня історія не пишеться на сумнівних джерелах // Газета «24.ua» від 29 серпня 2007 р.

Петров В. Походження українського народу. — К., 1992.

Шилов Ю.О. Победа. — К., 2000.

Шилов Ю.О. Праслов'янська Аратта. — К., 2003.

Шербаківський В. Формування української нації. — Прага, 1941.

Редколегія журналу

P.S. На додаток, щоб Вам не здалися наші висновки про передачу В. Бебика надуманими й тенденційними, ознайомтеся з висловленою в інтернеті думкою не професійного історика, а просто логічно мислячої людини, яка цікавиться історією (подаємо з невеликими скороченнями, мовою оригіналу).

Что такое «ббик» и с чем его едят

Впервые о Ббике я узнал несколько лет назад, из коментов представителей «101-й российской клавиатурной бригады». Оказалось, что этот Ббик, в газете «Голос Украины» напечатал опус, в ко-

тором утверждал, что Будда родом из Украины, на том лишь основании, что, мол, существует город Старая Буда.

Все бы ничего, НО!!! Газета «Голос Украины» является официальным печатным органом... Верховной Рады Украины. В ней печатаются законы, которые принимаются Верховной Радой и статейки в нудном совдеповском стиле, после прочтения которых начинают ныть зубы. Т.е. ни один нормальный человек эту газету в Украине не выписывает. Распространяется она «в добровольно-принудительном порядке» по гос. учреждениям.

Поэтому, возникает логичный вопрос: а каким образом об этом неадеквате, главе правления «Всеукраинской ассоциации **политических наук**» (наверняка, им же самим и созданной) узнают в России, раньше, чем в Украине? Неужели половина России выписывает газету «Голос Украины»? Очень маловероятно...

Скорее, статья Бебика не предназначена для украинской аудитории, а является одним из пунктов плана спецоперации против Украины: «господин бебик» тихонько «подает» в Украине, а «некоторые люди» в России «принимают» и начинают усиленно делать из мухи слона. Это «игра» такая. Господин «бебик» выставляет идиотами украинских ученых, а статья в печатном органе Верховной Рады добавляет веса его глупостям, чем сразу же пользуются люди, которые, скажем так, не желают добра Украине!

Бебик — это украинский чудик типа российского Чудинова и относиться к его опусам серьезно — себя не уважать.

Ну а люди, которые тиражируют бебиковско-чудиновские помои, а тем более их «потребляют», выдавая в ответ коменты в стиле «украинские историки не перестают удивлять мир», являются далеко не самыми лучшими представителями человечества, однозначно...

(Блог Юрася Коновченка, среда, 05.10.2011)